

TSITAAT KUI KULTUURIVÄLJA PINGESTAJA¹

Maarja Lõhmus

TEESID: Artikkel käsitleb tsitaadi rolle ja esitab tsiteerimise dimensioone-funktsioone. Need on tsiteeritavate isikute aktualiseerimine, suhtestamine; sotsiokultuuriliste ruumide aktualiseerimine, seostamine; aegade aktualiseerimine, seostamine; praktikate aktualiseerimine; defineerimise ja tähendusloome instrument; struktureerimise, süstematiseerimise (sh eritlemise, seostamise), konstruktivismi instrument; refleksiivsuse ja mälu instrument; protsesside seostamise-sidustamise instrument; nähtuste hierarhiseerimise instrument; (ideede) väärtustamise, hinnangute instrument ja tsiteerija suhestamine (tähenduse esiletõus või vähendamine) tsitaadi kaudu. Isegi siis, kui tsitaat näiliselt justkui ei kannaks mingit *väärtust*, suhestub ta põhiväärtuste, stabiilsuse ja muutusprotsessiga, sest aktualiseerib nende dimensioonide olemasolu. Tsiteerimine on sideme loomine põhiväärtuste, stabiilsuse ja muutuste vahel ning on protsesside suunamise vahend, kinnitavad aastatest 1940–2005 pärinevate Eesti ajakirjandustekstide analüüsid.

MÄRKSONAD: ajakirjandus, ajalugu, avalikkus, avalik tekst, kultuur, poliitika, totalitarism, tsitaat, väärtused

Kuigi igapäevas ümbritsevad meid tekstid, kuivõrd sageli me vaatame nende sisse nii, et uurime tekstide päritolu, nende sisestruktuuri, kujundi- ja argumentatsioonisüsteemi, semiovälja ja intertekstuaalsust? Kui sageli uurime, kes on tekstide avalikud, imp-

¹ Edasiarendus 50. Kreutzwaldi päevade konverentsil 21. detsembril 2007 peetud ettekandest, mis algas: *Me viibime kirjandusmuuseumis kui tugevas tsitaadikultuuri pingeväljas, sest kirjandusmuuseum on Eesti kultuuris ise keskne tsiteeritav, keskne tsiteerimise-humanismi varamu ja muidugi ka keskne tsiteerija. Tsitaaditeema arutamine toimub otse sündmuspaigal.*

Autor kasutab Eesti Teadusfondi grandid 5854 “Meedia Eesti avalikkuse kujundamisel ja avalikkus Eesti meedias 1954–2004” materjale.

litsiitsed, varjatud või kaudsed (kaas)autorid, millistest allikatest tekstid pärinevad ja millise viitestruktuuri annavad nende viitekontekstid? Iga tekst on komplitseeritud märgisüsteem, mille lah-tiharutamine võib juhtida pingete ja vastuolude radadele.

Minu arutlus tsitaadi üle sai alguse ühest juhuslikult 2006. aasta 7. detsembri Postimehes märgatud tsitaadist:

Juba president Arnold Rüütel ütles, et inimesed reisivad suurel kiirusel ja hulgakaupa. Mitte kusagil mujal ei saa seda nii kar-milt omal nahal tunda kui lennujaamas. Kogu Ida-Euroopa majandus kasvab ja iga inimene tahab käia päikesereisil. Sa-mas võitleb iga riik ka terrorismi vastu (Kõiv 2006).

Jäin seda tsitaati silmitsema mitmel põhjusel. Esiteks oli see Ar-nold Rüütli tsitaat, aga ta polnud enam “võimul”. Miks siis tsi-taat? Märkasin ka, et tsitaat on kultuuriline-eksistentsiaalne, see-ga mittepoliitiline, mittestruktuurne, mittehierarhiline. Tsitaat jäi silma, sest kaotajaid ei tsiteerita. Teiseks, *reisimise* tähenduse muutumine võrreldes näiteks Friedebert Tuglase või Karl Ast-Rumori reisidega, Eduard Viiraltist rääkimata. Lauseosa *inime-sed reisivad suurel kiirusel ja hulgakaupa* viitas irooniliselt mas-siühiskonnas toimuvale. Kolmandaks, tsitaat rõhutas tsiteerija sõl-tumatust.

Teksti üheks tähendusi avavaks võtmeks on allikate ja viitekon-tekstide süsteem, eriti tsitaatide kui lisatähenduste olemasolu või puu-dumine, tsitaatide esitusviis. Tsitaadi esitamine tekstis on sündmus – tsitaat suhestub ja loob dialoogi teise mõtte, aja ja kohaga. Selle men-taalse dialoogi olemasolu annab mentaalsele ruumile lisatähendusi ja dünaamikat, nii nagu tsitaatide ja viitekontekstide nappus või puudu-mine väldivad teksti ruumilise mõõtme avatust ja dialoogi.

Tsitaadid on põnevad: mis nad on ja mida ütlevad, kas nad on otsesed autoritsitaadid või üldisemad viited, allikad või hoopis teks-tistruktuuri osad, kus tsitaat justkui oleks juba teksti “ära uputa-tud”, ent mida siiski peaksime tsitaadina märkama ja uurima kui tsitaadi vormi ja esitust, millel on tekstis oma oluline funktsioon.

Lihtsustatult vaadates paistab olevat levinud arusaam, et tsi-taat peaks olema kas tark või tähtis. Esimesel juhul võime tsitaati vaadata kui kultuurivälja pingestajat, mis avardab ja tihendab tä-hendusruumi. Tähtsa tsitaadi puhul võime seda vaadata kui pinge-välja korrastavat printsiipi, mis annab pingetele paradigmaatilise-

diskursiivse suuna, võib (või võtab) pingeid kanaliseerida ja raamida. Kui autoril on vabadus valida mõtteid, kes siis otsustab, kas tsitaat on ikka tark ja kas on tähtis?

Kas tsitaat on hea või halb, seda otsustab teksti saaja – kuulaja, lugeja, vaataja. Erinevad tsitaadid võivad tekitada rõõmu, äratundmist, aga ka piinlikkust alistumise või rumaluse pärast ja veel teab mis emotsioone. Sellepärast võib pinge tsitaadi ja tsiteerimise puhul olla väga suur.

Tsitaadil ei pruugi viidet juures olla, seega tuleb tsitaadiksolemist tihti lihtsalt teada-tunda. Nii harjunud kui ka harjumata kõrv ehk siiski märkab ja tunneb ära olukorra, kui tsitaatide-parafraasidega konteksti kaudu kõnelemine on osa normaalsest igapäevaelust.

Tsitaadi võime tekitis ära tunda, ent ei pruugi ära tunda, sest see võib olla kas avalik (manifestne) või varjatud (latentne) tsitaat. Tsitaat võib esineda selgelt märgistatult, võõra mõtte ja teksti tulekuna tekstivoolus; tsitaat võib olla kellegi esituses, kes esitab ja viitab autorile kaudselt-üldiselt; tsitaat aga võib olla tekstis-esituses nii, et see pole äratuntav ega eristatav põhitekstist – tsitaat on sel juhul “uputatud” põhiteksti ja on sellest eristamata, sageli seetõttu ka eristamatu (vrd Voloshinov 1986). Igapäevaelus on keeruline eristada, kus on tsitaat ja kus seda ei ole, kus lõpeb manifestne tsitaat ja kust algab latentne tsitaat.

Meil on juba mitmeid küsimusi tsitaadi olemuse kohta. *Mis on tsitaat? Milline osa meie tekstis on tsitaadil? Mida tsitaadid tekstis teevad?*

Või teisalt: *Millele tsitaadi kasutamine viitab? Kas tsiteerimine on rohkem kultuurikeskkonna näitaja või autorikeskne ilming? Mida näitab tsitaat kultuuri kohta? Võib-olla on tsiteerimise kultuur üldisem indikaator, mis annab viite selle kohta, kes me oleme, kuhu kuulume? Kas tsitaatide kasutamise rohkus näitab ühtlasi kultuuri paksust või õhukust, käepärasust? Kas tsitaatide vähesus vihjab sellele, et me ei üleneda ega ühenda piisavalt kultuuriprotsesse? Kuidas on seotud tsiteerimispraktikad ja muud kultuuripraktikad?*

Kas tsitaat on olemuselt ratsionaalne või emotsionaalne? Kas tsitaatide abil ehitatakse või lammutatakse? Kas tsitaat võib olla mälu märk, innustusmärk, tegevusele suunav märk?

Või võrdlevalt: *milline on Eesti tsitaat (võrreldes näiteks Soome tsitaatidega)?*

Nendel küsimustel on mõtet peatuda, sest tsitaat kannab endas palju tihendatud informatsiooni. Kui uurime tsitaadiseoseid tekstides, saame teada kindlasti rohkem, kui esmapilgul märkame.

Tsitaat on millegi (avalikult) varemöeldu-kirjutatu-näidatu uuesti nimetamine või esitamine, avalikkuses (tekstis) uuesti elustamine (viitamine) teises kontekstis (teisel ajal, teises kohas), millega kaasneb tsitaadi erinevate kontekstide aktualiseerimine ja sünnib lisatähendusi.

Nii nagu tähenduse kujunemise ja mõistmise puhul on oluline ajanihe, kas või hetkeline viivitus, mis annabki võimaluse tähenduse kujunemiseks, kehtib sama tsitaadi puhul – tsitaadi esitamine, tähendusega laadimine ja vastuvõtt saavad toimuda ajanihke olemasolul. Temporaalne lõtk – ilmnemine algsest erineval hetkel ja seeläbi ka erinevas olukorras –, loob tähenduse ning ka viivitusest johutu lisatähenduse tähenduslike seoste lisandudes, kui aktualiseeruvad teksti varasemad esilolekud.

Selline ajalõtkuline tsitaat on üks variatsioone “tekst tekstis” käsitluste jadas (Juri Lotmani (1981) *tekst tekstis*, Roland Barthes'i (2002) *autori surm* ja Pierre Bourdieu (1993) *kultuuriproduksioon*), mida võib arendada teise äärmuseni: varem olemas olnud tekstid on uutes tekstides erilised esilolevad märgid, millel on võime muuta uued tekstid nende kui põhimärkide esiletuleku kandjaks-teenijaks ja kontekstiks (vt nt Bourdieu 1994). See võib ka praktikas nii olla, kui süsteem-struktuur tungib oma tsitaatide abil sisule peale ja soovib nõrgendada sisu. Artiklis on kasutatud ka Jürgen Habermasi (vt nt 2001) ja George Gerbneri (1969) teoreetilisi seisukohti.

TSITAADI DIMENSIOONID

Et tsitaadil on teksti struktureeriv roll, võime püüda täpsemalt kaardistada tsiteerimise keskseid dimensioone ja funktsioone. Tsitaat on või tsitaadis toimub:

- 1) tsiteeritavate persoonide aktualiseerimine ja suhestamine;
- 2) sotsiokultuuriliste ruumide aktualiseerimine ja seostamine;
- 3) aegade aktualiseerimine ja seostamine;
- 4) praktikate aktualiseerimine;
- 5) defineerimise ja tähendusloome instrument;
- 6) struktureerimise, süstematiseerimise (sh eritlemise, seostamise), konstruktivismi instrument;
- 7) refleksiiivsuse ja mälu instrument;
- 8) protsesside seostamise-sidustamise instrument;
- 9) nähtuste hierarhiseerimise instrument;
- 10) (ideede) väärtustamise ja hinnangute instrument;
- 11) tsiteeri ja suhestamine (tähenduse esiletõus või vähendamine) tsitaadi kaudu.

Mudeli kohta võime üldistavalt öelda, et tsitaat kaardistab sotsiokultuurilist ruumi.

TSITAAT KUI VALIK

Kuigi tsitaat on loomulik tekstiosa või seda esitatakse loomuliku tekstiosana, on selle ilmumine tekstis alati tähelepanuväärne, sest see on teksti autori valik. Selle valiku aluseks on suhestumine ideede maailmas. Valijal on tulnud otsustada nii autori, teksti fookuse-konteksti kui ka esitusviisi üle.

Tsitaadid võivad olla suunatud kas ratsionaalsete valikute-otsustusprotsesside toetamiseks või ka emotsionaalseks äratundmiseks-samastumiseks, mõlemal juhul avardavad need teksti ruumi ja aja mõõtmeid. Seega on tsiteerimisel tähelepanuväärne, kes keda tsiteerib, milliseid diskursused aktualiseeritakse ja milliseid ei aktualiseerita (keda jäetakse tsiteerimata) või – kasutades ehk ise sama mõtet –, omastatakse see viitamata, “tsitaaditult”.

Lisaks tsiteeritavate valikule on valikuline ka tsitaadi toime: kas tsitaat ühendab või eristab. Tsitaat on ühendaja, st oma funktsioonilt struktuurne ühendaja, ehkki võib sisuliselt-mõtteliselt olla nii ühendaja kui ka eristaja. Tsitaat on valikute tegemine, valikute tegemisega tsitaat eritleb ja jätab kõrvale kõik selle, mis valikusse ei

kuulu, seega on tsitaadivalik eritlemine. Tsitaat võib seega tekitada lõhesid.

Kuidas tsitaat kultuurivälja pingestab? Olgu tegemist kas ühendava või eristava tsitaadiga, seisab see vastu katkestusele, ja loob seoseid – kas siis positiivseid või negatiivseid, olenevalt tsitaadi sisust ja teksti kontekstist.

Kolmas valikute tasand: kuidas tsiteerida ja mida teha tsitaadiga tekstis? Kuidas tsiteerida – kas püsida *autori kontekstis* või kasutada tsitaati *uue teksti ideest lähtuvalt* ja uue teksti huvides, kus autor muudetakse ühtlasi uute ideede materjaliks? Tsiteerimine jätab mulje tsiteeritava vabast valikust. Normaalses olukorras võib see nii ka olla. Kuid kuigi tsitaat ja tsitaadi valik on personaalne, ei pruugi see nii olla – see võib olla formaalne ja isegi anonüümne, sisuliselt teemaga nõrgaltki seotud.

Totalitaarsüsteemi eripäraks on, et tsitaatidega manipuleerimine on ideede kehtestamise põhiliseks meetodiks (nn sunniviisiliselt vabatahtlik). Seega kui juhi referentsiga tsitaati esitati kui domineerivat sisulist mõtet, polnud see tegelikult siiski mitte sisu, vaid struktuurielement. Näiteks totalitaarrežiimis on avaliku teksti määratud omakorda teinud valikuid, keda autorite-tsiteeritavate allikadena kasutatakse (vt lähemalt allpool). Tsiteerimine on väljapoolle olnud märk süsteemi märkide kehtimisest, sissepoole pigem käitumisjuhis ja struktuurikorrastus.

TSITAAT KUI REFLEKTSIOON JA VÄÄRTUSTUS KULTUURIS

Tsitaat on mälu, sest tsitaadil on omadus elustada midagi, muuta midagi elavaks, taaselavaks. Tsitaadi kasutamine viitab kultuuri üldisemale olukorrale, tavadele ja traditsioonidele, ka inimeste asetumisele kultuuris, tekstiväljas, suhetes ja kõnedes, ning seob omavahel erinevaid kultuuripraktikaid.

Kultuuris võime näha tsitaadi seost püha ja rituaaliga; need valdkonnad tuuakse kultuuriteksti enamasti tsitaatidega, need võivad toimida eri valdkondades. Nt piiblitsitaadid on olnud erinevate normide aluseks igapäevapraktika reguleerijatena. Siin on kultuurimõõde muutunud poliitiliseks mõõtmeks.

Tsitaat on ka teaduspraktika oluline instrument; tsitaadile saab vastanduda, tsitaati saab kritiseerida, argumenteerida. Totalitaarsüsteemis on ka teadus allutatud poliitikale, teadust kasutatakse poliitiliseks treenimiseks. Näiteks teadlased ja endised üliõpilased mäletavad, et teadustöodes pidi tsiteerima Jossif Stalinit, Vladimir Leninit ja Leonid Brežnevit, ja kuidagi need tsitaadid ka tekstidesse ilmusid. On selge, et tegemist on olnud formaalse, mitte sisulise tsitaadiga, selliste tsitaatide järgi puudus teadustöös sisuline vajadus, neil puudus koguni sisuline seos tekstiga.

Eriliseks kultuuritsitaadi ilminguks võib pidada laulupidu, mis on kui suur tsitaadipidu, kus üha uuesti korratakse kooris seda, mis kõlalt esteetiline ja mõttelt sobiv. Selle esituse kava on omakorda aastaid õpitud ja harjutatud. Laulupidu kui tsitaat on kõigile, sõnum ja toime on mõeldud ühiselt nii kuulajale kui ka esitajale.

Lubatud ja lubamata kultuuritsitaadid

Eesti lähikümnnendite kultuuripraktikast lähtudes on oluline rõhutada, et nõukogude ajal olid Eestis tsitaat ja tsiteerimine poliitiliselt kontrollitud. Tsiteerimine oli poliitiline teema, mis allutas kultuuri. Tsitaadid – nii kohalikud refleksioonid kui ka kohalik konstruktivistlik mõtlemine – olid avalikkuses esitamiseks ja arutamiseks eriliselt kontrollitud. Avalikkuses esitasid *õigeid* mõtteid ja seisukohti valitud isikud (joonised 1 ja 2). Vanematest *valedest* mõtetest vabanemiseks oli võim 1940–1950. aastatel korraldanud raamatuhävitamisi ja keelamisi – Eestist tehti tsitaadivaba poliitplats.

Valikud, keda tsiteerida ja keda mitte, polnud kultuurilised valikud, vaid kultuuris toimusid poliitilised määramised. Erinevatel aegadel on suur hulk autoreid olnud keelatud ja mittetsiteeritud. Samas ei saanud avalikkus teada, miks Marie Underi, Betti Alveri, Artur Alliksaare, Jüri Üdi, Hando Runneli jt luuleridu ei tsiteerita. Kuigi tekstide tsiteerimine ja autorite nimetamine oli keelatud, püüti avalikkusele jätta muljet, nagu ei tahetaks neid tsiteerida ja nagu ei tekitaks nende mõtted resonantsi. Tsiteerimise keelamise ja vaikimisega kujundati unustamist. Veelgi enam – selleks, et unustamine toimiks süsteemselt, ringlesid ametlike otsustajate ja tsensorite vahel keelatud autorite ja teoste nimekirjad, nad pidid hoo-

litsema, et neid autoreid ei tsiteeritaks ega viidataks. Kui tsensor pidas kellegi tsitaati lubamatuks, kustutas ta kas tsitaadi sisu või autori või mõlemad ohtlikkuse ja kõlbmatuse tõttu.

Tsitaati ei nähtud ega käsitletud mitte sisu ilmingu ja mäluna, vaid tsitaati käsitleti kui struktuurimärki. Tsensoritele oli teada, et mõttelt täpne tsitaat võib minna struktuuri põhiosadeni. Seega ei olnud ja ei ole küsimus ainult tsitaadi mõttes, vaid tsitaadi võimes ulatuda struktuurini, arvustada ja hinnata struktuuri korraldust. Siit näeme, et tsensuur võib toimida mitte ainult kui tähenduskontroll, vaid tähendus- ja kontekstikontrolli kaudu kui struktuurikontroll.

Kultuuri ja identiteedi unustamise kohustusele tekkis vastuseis. Nii pole ime, et tsensuurile üldise vastuseisu tingimustes arenes Eesti kultuuris hoogsalt latentse vihjelise tsiteerimise praktika, kui otsene tsiteerimine oli keelatud. Ning üldise keelamise olukorras oli üldine huvi tekstide ja tekstiviidete vastu äärmiselt elav, valmisolek kuulda väärtuslikku ideed oli sedavõrd kõrge, et ka latentne tsitaat resoneerus, toimis kohati tugevamalt kui manifestne tsitaat. Sellistest pooltsitaatidega tekstidest kujunes kultuuritekstide peavool, mistõttu kultuurinormiks kujunes vajadus lugeda kirjandust, tunda tsitaate ja tunda ära tsitaadid tekstides. Tsitaat toimis kui kood teksti-konteksti märgisüsteemis.

Arvan, et olnud piiramiste ja tsensuuri mõju kajastub ka eesti kultuuri praeguses olukorras, mis on tsitaadivaesem ja kõledam kui põhjanaabrite soomlaste tekstipilt. Teisalt on meil vaikimisaegast päranduseks solidaarsus tugevate tsitaatide suhtes – need võetakse ikka elevalt vastu ning neist tehakse rahvuslikke loosungeid ja mantraid.

TSITAADI NORMATIIVSUS POLIITIKAS

Tsiteerimine on väärtustamine, see kannab endas implitsiitselt väärtushierarhiaid; sh on tsitaadil võime väärtustada võimuhierarhiaid, millest tuleneb praktika, et tsitaati kasutatakse ohtralt võimuhierarhia kinnitamiseks. Poliitikas toimib tsitaat eriti tõhusalt otsustusväljal. Otsustusväljal kasutatakse seda kui argumenti, kus

tsitaat on kui autoriteet, mille abil kinnitatakse ja legitimeeritakse olukord.

Tsiteerimise tragikoomiline olukord on vahel ka selles, et võimustruktuurid on huvitatud oma esindajate tsiteerimisest, mis sümboliseerib tähendab võimu levimist tekstidesse, võimu kehtimist argielus ja kultuuris. See on andnud võimujuhtidele võimaluse, et nende seltskonda legitimeeritakse ka kultuuri ja teaduse hierarhias kõrgemalt, sellena, kellele on õigus või isegi kohustus viidata – legitimeerida, aktualiseerida hierarhia tippe.

Väärtustamise paradoks on asjaolu, et väärtustamisel peab olema väärtustatud ka hinnangu andja – seega vajas ja vajab võim seda, et mitteformaalsed kultuuriliidrid võtaksid tsiteerida formaalseid liidreid – võimujuhte – ja tõstaksid seeläbi võimu legitiimsust. Seega, kui madala staatusega inimene kiidab ja tsiteerib võimu, on see vähelegitiimne, vahel koomiline. Näiteks totalitaarriigis oli huvitav vastuolu: lihttööline pidi austama Leninit, aga ei võinud teda ise arutlevalt tsiteerida (need kohad on tekstides tihti tsenseeritud, ehkki on, muide, väga vaimukad), vaid pidi tsiteerima alandlikult, ilma kommentaaride ja arutluseta.

Suletud ühiskonnas on tsitaat erilise tähendusega. Totalitaarühiskonnas on tsitaat kui normatiivne märk, mis on kohustuslik struktuuri kõigil tasanditel. Rein Ruutsoo nimetab nõukogude totalitaarsüsteemi tsitaadikorraks – kõik püsis totaalsel normatiivsel tsiteerimisel, kujunes välja stalinlik tsitaadikeel: pole diskursust väljaspool ideoloogiat. Asjakohane on R. Ruutsoo tähelepanek, et sellised juhi tsitaadiga algavad või juhi tsitaadile viitavad artiklid *esindavad nende aegade tüüpilist performatsiooni, mis madal-dab kirjutaja ümberjutustajaks* (Ruutsoo 2000: 39).

Totalitarismi kohustuslikud struktureerivad tsitaadisüsteemid määratlesid inimese alati madalale ja ebakindlale positsioonile.

Poliitiline vägivaldsus toimus vaimse ja korrastuse vastu. Totalitarismi kohustuslikud struktureerivad tsitaadisüsteemid määratlesid inimese alati madalale ja ebakindlale positsioonile. Pidev tsiteerimine pidi restruktureerima lõpuks tsiteerija mälu. Totalitaarühiskonnas põhineb tsiteerimine jaotusel “õige” ja “vale” tsitaat, kusjuures eksimine reeglis – ootamatu lisatähendus või vale kontekst – viis teksti kaotamisele ja võis maksta autorile tervise või isegi elu.

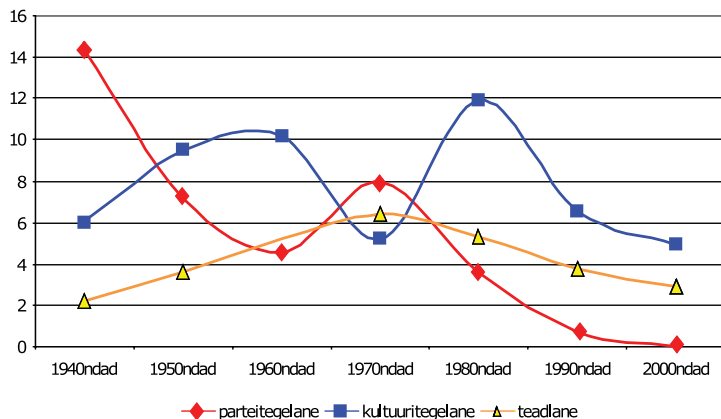
**INTERMEEDIUM EESTI PROTSESSIST:
AUTOREID JA ALLIKAID
EESTI MEEDIAS AASTATEL 1940–2005**

Järgnevalt esitan viis joonist, mis on näited autorite ja allikate-tsitaatide esinemise muutumiste kohta Eesti ajakirjanduses. Uuringu “Meedia Eesti avalikkuse kujundamisel ja avalikkus Eesti meedias 1954–2004” (Eesti Teadusfondi grant nr 5854) materjalid (vt nt Kõnno & Lõhmus 2007) on võimaldanud selgitada tekstides esinenud tsiteerijaid (autoreid) ja tsiteeritavaid (allikaid). Joonistelt 1–5 näeme, kuidas Eesti ajakirjandustekstides on 60 aasta jooksul muutunud autorite ja tsiteeritavate allikate struktuur.

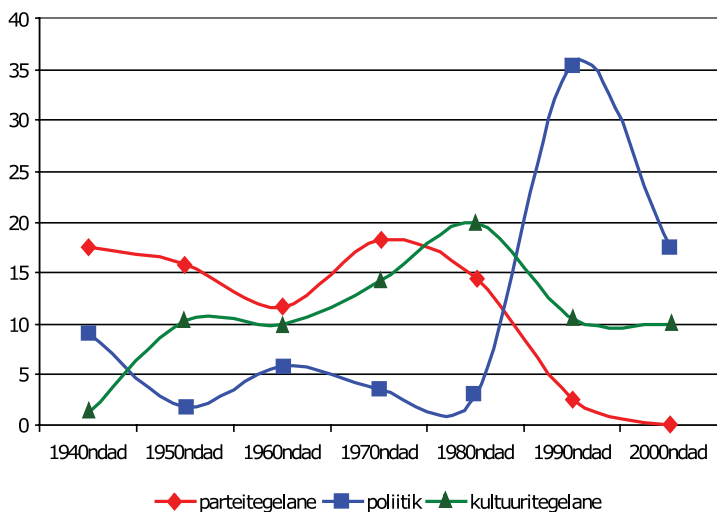
Kokkuvõtlikud joonised autorite, allikate ja tsiteerimiste kohta annavad ülevaate eripärast, mis on olnud iseloomulik avalikkusesse pääsenud tekstidele. Eesti meediatekstide aastate 1940–2005 longituuduuringu põhjal võime näha autorite ja allikate-tsiteeritavate esinemist ajastut iseloomustava protsessina, saame võrrelda ja üldistada meediaesituste struktuuri muude ühiskondlike arengutega (vt ka Lõhmus 1999; 2002).

Joonistelt 1 ja 2 selgub autorite ja allikate struktuur Eesti ajakirjanduse kesketes lugudes aastatel 1940–2005, indikaatorid on parteitegelased, poliitikud, kultuuritegelased ja teadlased (joonised Vassil 2007).

Vaatleme kõrvuti Eesti ajakirjandustekstide autorite rolle (joonis 1) ja tekstide allikaid-tsiteeritavaid (joonis 2). Selgub, et tekstide allikad ja viitamine 1940. aastatel üldiselt puudusid, 1950.–1960. aastatel suurenes nii mitteisikuliste kui isikuliste viidete osa. Isikulised viited-tsitaadid pärinevad aga peamiselt riigi- ja parteitegelastelt, hilisematel kümnenditel kultuuriinimestelt, ka teadlastelt. Huvitavad on 1970. aastad, mil tsensuur oli range ja surve ajakirjandusele suur: tsiteerimisel kultuuritegelasi pigem välditi, kuid teadlaste osa kasvas. Joonistelt näeme, et tsiteeritavate ja autorite valikul on toimunud inimeste sorteerimine ja valikute märgatav suunamine.

Joonis 1. Parteitegelaste, kultuuritegelaste, teadlaste esinemine autorina Eesti ajakirjanduses aastatel 1940–2005 (Vassil 2007).

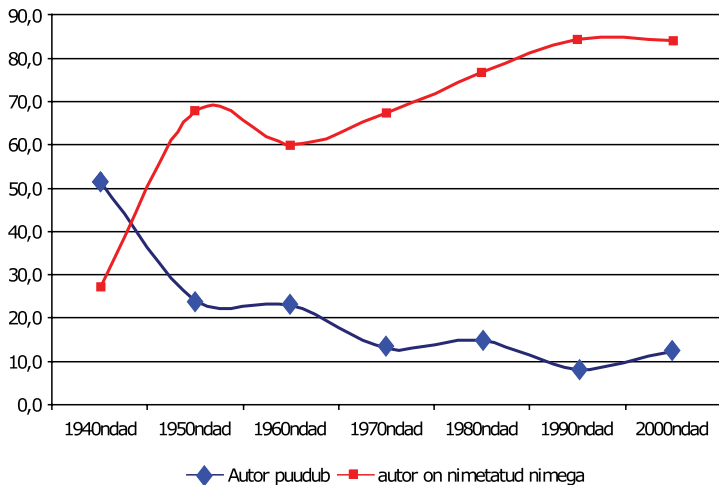

Joonis 2. Parteitegelaste, poliitikute, kultuuritegelaste esinemine ajakirjandustekstide allikatena (viidatavena, tsiteeritavatena) aastatel 1940–2005 (Vassil 2007).

Kui kõnelda tsitaadi võimalusest ja esitusest, on oluline ka teksti-
de autor, kes tsiteerib, ja see, kuidas ta tsiteerib. Kõigepealt on olu-
line, et autor oleks üldse nähtav. Totalitaarsüsteem oma kinnitus-

faasis Eestis vältis autorite nimetamist, see oleks tekste konkretiseerinud ja isiksustanud; pooled 1940. aastate tekstidest esitati anonüümsena, millega võimendati nende kuulumist võimusefääri ja sisu üldisust. Selles olukorras oli tagatud ka tsitaatide, eriti formaalsete poliittsitaatide võimuroll (vt joonis 3).

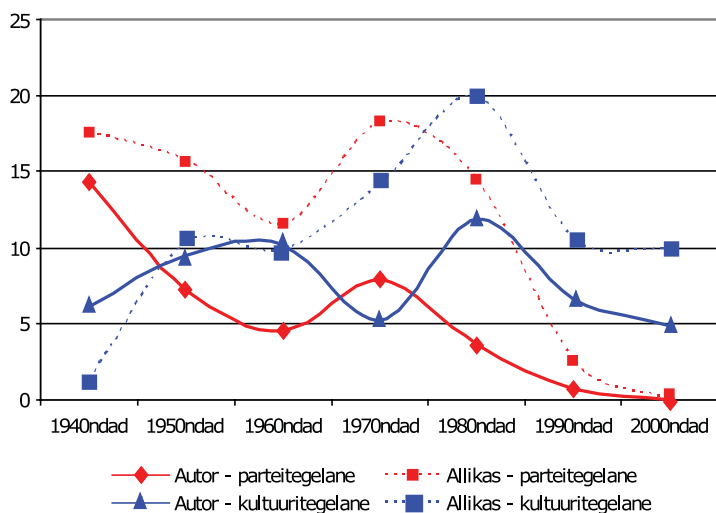
Autoritest olid kõige tavalisemad ajakirjanikud, mis on ka igati ootuspärane ja loogiline. Käesolevast analüüsist on nemad kui domineerivad autorid kõrvale jäetud ning oleme keskendunud neile autorirühmadele, kelle ilmumine autorite hulgas on tähenduslik. Nendeks on parteitegelased, kultuuritegelased ja teadlased (vt joonis 3).

Joonis 3. Anonüümsete tekstide ja autorite tekstide osa muutused Eesti ajakirjandusartiklites aastatel 1940–2005 (Vassil 2007).

Impersonaalsete tekstide osa hakkab vähenema pärast totalitaarvõimu lansseerimist, hilisematel kümnenditel tuleb võimul end esitada ja legitimeerida domineerivalt üldiste identifitseeritud autoriteksidena, mis omakorda tähendas aga autorite jagunemist sisulisteks ja võimu legitimeerijateks. Samas võime näha, et 2000. aastatel on anonüümtekstide osa ajakirjanduses taas kasvamas.

Huvitavat analüüsimaterjali pakub partei- ja kultuuritegelaste allikate ja autorite samaaegne võrdlemine (joonis 4).

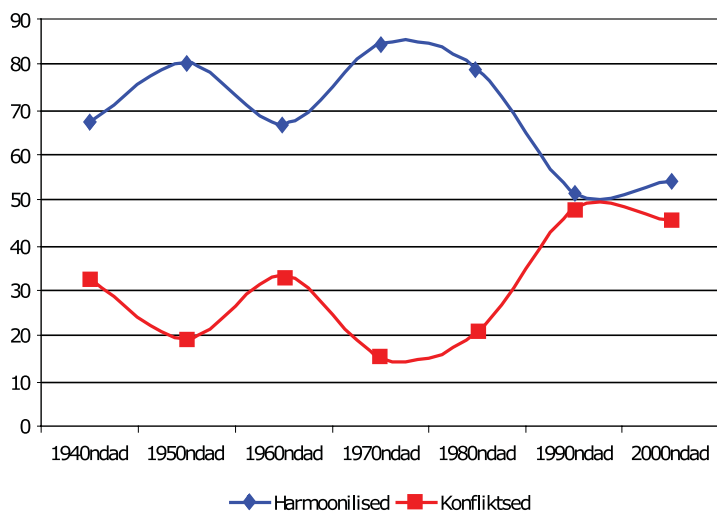
Joonis 4. Autorite (parteitegelaste, kultuuritegelaste) ja viidatud-tsiteeritud isikute kui allikate (parteitegelaste, kultuuritegelaste) esinemise sageduste muutused Eesti ajakirjandusartiklites aastatel 1940–2005 (Vassil 2007).

Parteitegelaste puhul on jälgitav autorite ja allikate koherentne esinemine – kurvid järgivad sama profiili, kuigi allikate hulk on tunduvalt suurem kui autorite hulk. Mõlema joone puhul on näha aktiveerumine tulenevalt stagnatsiooniperioodidest ning vähenemine vabamatel aegadel ja kadumine taasiseseisvumise alguseks.

Tsiteerimiste seisukohalt huvitavad jõulised perioodid on 1960. ja 1980. aastad. Kultuuritegelaste puhul ilmneb veel üks esmapilgul mõneti ootamatu fenomen. Kõverad on koherentsed, kui välja arvata autorite ja allikate lahknemine 1970. aastatel – allikate hulk jätkab kasvamist ja autorite hulk väheneb. Mis võis olla selle põhjus? Üheks võimalikuks vastuseks on nõukogudemeelsete kultuuritegelaste kasutamine meediatekstides, mille eesmärk oli lojaalse kolmanda osapoole toel kaudu suurendada teksti kaalu. Allikate

kvalitatiivanalüüs pakuks selles kontekstis olulist lisainfot, kuid käesoleva empiirilise materjali põhjal võib püstitada hüpoteesi, et 1970. aastatel esinesid allikatenäo nōukogudemeelsed ja 1980. aastatel eestimeelsed kultuuritegelased (Vassil 2007).

Joonis 5 annab pildi sellest, millise hoiakulise või hinnangulise funktsiooniga on olnud ajakirjandustsitaadid ja kuidas tsitaatides sisalduvad hoiakud-hinnangud on olnud suhestatud põhitekstiga. Meid huvitas, kas tsiteerimine on põhiteksti suhtes normatiivne või kriitiline. Vaatlesime, kas tsitaadid on põhitekstide hoiakutega “harmonilised” või on tsitaatide esitamisega toodud teksti eristavaid, sisemiselt vastanduvaid ja kriitilisi tasandeid.

Joonis 5. Tsiteeritud ja viidatud allikate iseloom (põhiteksti suhtes harmooniline või põhiteksti suhtes konfliktne) Eesti ajakirjandustekstides aastatel 1940–2005 (Vassil 2007).

Valikutes põhiteksti suhtes harmooniline või konfliktne äratavad tähelepanu selgelt piiritletavad perioodid. 1960. aastate avalik tekst on olnud avatum kui 1970. aastate oma. Empiirilised andmed kinnitavad järelikult asjaolu, et allikate kasutamise kontekst on statisti-

liselt seotud totalitaarse režiimi püüdlustega levitada avaliku teksti kaudu kindlat ideoloogiat. Ja kas oleks põhjust, täheldades meediatekstides allikate-tsitaatide liigset harmooniat, olla suhteliselt ettevaatlik tekstide tähenduse suhtes?

Joonistelt näeme, et tsitaatide valik on avaliku teksti suunamise meetodeid. Seega on tsitaat sotsiopolitiiliste protsesside suunamise vahend.

EESTI TOTAALSE TSITEERIMATUSE OLUKORD JA SOOME

Eesti kultuuri alglõimedes on rohkesti mõtete avalikku arutamist ja edasikandmist, tsiteerimist. Algusest peale on omavahel tihedalt seotud eesti kultuur ja Eesti avalikkus. Tsitaatidena on jooksnud läbi eksistentsi põhiideed, sh Jakob Hurda, Carl Robert Jakobsoni, Friedrich Reinhold Kreutzwaldi, Johann Voldemar Jannseni tsitaadid, mis moodustavad Eesti kultuuri põhikoe.

Naabermaa Soome kultuuris peetakse kultuuritsitaate praeguse niivõrd oluliseks võib-olla sellepärast, et neil pole olnud riigikao- tuse ja kultuurikatkestuse perioodi (Soome avalikkuse kohta vt nt Nieminen 2006). Näiteks on tavaline, et Soome riigi- ja valitsusjuhid tsiteerivad oma kultuuri ning peavad oma kohuseks hoida oma kultuuripõhja sisuliselt elavana. Lõnnroti aasta oli tulvil Elias Lõnnroti tsitaate, tekste ning transferentseid kultuurisündmusi. Mulle meenub see põhimõtteline erinevus, milline paistis Lõnnroti aasta (2002) Soomes ja Kreutzwaldi aasta (2003) Eestis. Kui Soome tõi E. Lõnnroti kui kultuurialuse elavasse kultuuri tagasi, siis Eestis ei märgatud Kreutzwaldi aastalgi Friedrich Reinhold Kreutzwaldi kuigivõrd väljaspool Kreutzwaldi aasta enda üritusi ja tekste. 2006. aasta oli Soomes on Johan Vilhelm Snellmani² juubeliaasta (vt Snellman 200) ja kõik koondus Johan Vilhelm Snellmani ümber nagu Lõnnroti aastal Elias Lõnnroti ümber.

² Johan Vilhelm Snellman (1806–1881), Soome rahvusliku liikumise suurjuht, filosoof, riigi- ja majandusmees ning n-ö Soome oma raha isa.

Eestis on ametlikult möödas see vastanduse aeg, mil partei- ja struktuuritegelased pidid ründama kohalikku kultuurimõtet, et sel viisil teha platsi ja kanalit totalitaarvõimu tekstidele ja ideedele. Praegu on Eesti taas iseotsustaja ja see tähendab, et oma kultuuriline aluspõhi peaks taas aujärjel olema. Ent ma ei ole kordagi kuulnud Siim Kallast, Edgar Savisaart, Andrus Ansipit jt tsiteerimas näiteks Carl Robert Jakobsonit, Jakob Hurta või Johann Voldemar Jannsenit, võib-olla pole ma lihtsalt märganud. Siiski, tahaks seda pilti näha, kuidas selliste märkide ja tsitaatide alla rivistuksid meie valitsus ja parlament kui kultuurijüngrid ja arutaksid J. Hurda, C. R. Jakobsoni, J. V. Jannseni ja Friedrich Robert Faehlmanni ideid, ja – jõudes narratiiviga tänapäeva avaratele aladele – läheksid teemaarendusega edasi kas või John Friedmanni majandusliberalismi ideede sobivusele Eestisse. Küsimus on arutamises kui rahvusliku kultuuri ühes dimensioonis, mis kannab sisu. Seega on küsimus sisulises või formaalses suhetumises keskkonnaga, mille saatuse üle otsustatakse. Soomele on kombeks, et juhid on sisulised. Eesti struktuur paistab olevat teistsugune.

Senini on muutusprotsessis domineerinud tähenduse kehtestamised, mitte arutamised. Vajame arutamist ja tähenduste selgitamist, selline tsiteerimine-arutamine oleks Eestis kahesuunalise kultuurikommunikatsiooni elementaarne ja normaalne alus.

Üks Eestis kujunenud olukorra põhjusi on ehk selles, et Eesti ühiskonna vabanemine totalitaarsüsteemist on tänini sisuliselt mõtestamata ja arutamata, see on uus vaikuseala, kus esitatud kõnesid ja tekste ei tsiteerita.

Totalitaarsüsteemist väljarabelemise ideede tsiteerimine tähendaks Eesti põhiväärtuste, stabiilsuse ja muutustejoone sisulist uurimist. Eesti muutustejoone kontseptuaalne algus on kontsentreeritult manifesteeritud 1988. aasta aprillis Eesti NSV loominguliste liitude juhatuste ühispleenumil, millel peetud kõned ilmusid ka kogumikuna (Jõgi & Rattus & Tarmak 1988). Imelik, et need tekstid oleksid justkui unustatud? Miks? Miks ei sobi need enam praegusesse aega? Kas seega võib öelda, et 1980. aastate lõpu muutuste mõte on unustatud või tahetakse seda kollektiivselt unustada?

Aja kombe kohaselt oli siis, 1980. aastate lõpul, Eesti mentaalse protsessi tipphetkel, kultuuritegelaste tsiteerimine ülimalt populaarne, see oli tipus (vt joonis 4). Siis olid olemas nii pikaajaline muutuste perspektiiv kui ka konkreetne arutlusliin. Praegu on nendel suundadel kriis – muutustes ei tsiteerita enam muutuste alustajaid, ei tsiteerita alustajate-ideoloogide kontseptsioone. On hämmastav, et paljud muutuste läbiviijad pole ise selle pleenumi tekste kunagi kuulnud ega lugenud. Seega peaks küsima, millised muutused siin praegu toimuvad, kelle printsiipide alusel?

Nüüd on tulnud teised inimesed, kes toimuvaid reaalseid muutusi teevad ja neid omal viisil põhjendavad. Milliseid muutusi? Keda nad tsiteerivad? Kas J. Friedmani ja teisi parempoolseid majandusteoreetikuid? Mille üle nad argumenteerivad? Kas nad mõistavad varem töötanud inimeste aateid ja südamevalu, kas nad hoolivad sellest?

Siiski on elus ja tegevuses IME (isemajandav Eesti; vt Kallas & Made & Savisaar & Titma 1987) ettepaneku tegijad jt ideede algatajad. Kuid kuhu on jäänud nende refleksiivsed enesetsiteerimised ja 1980. aastate algideedest lähtuvad protsesside analüüsid? Eesti totaalse tsiteerimatuse olukorras piisaks alguseks sellest, kui praegused liidritel oleks jaksu protsesside üle mõelda või kui avalikkusele oleksid arutada ajakirjanike jt kirjutajate 1980. aastate algideedest lähtunud protsesside analüüsid. Küsimus pole ainult liidrites, vaid rohkem igapäevakultuuris, kus elame, ja selles, kas selles tsiteerivat-arutlevat mõõtkava on või ei ole.

Sageli arutame, mis on Eesti iseseisvuse hind, mida oleme maksnud; kas see on kergelt saadud või on see olnud kallis... Kas pole olnud Eesti iseseisvuse saavutamise üheks hinnaks see, et pika perioodi jooksul – juba üle kümne aasta – me enam ei tsiteeri oma suurvaime, ei tsiteeri sõpru, ei ehita ega halda oma vaimset tervikpilti; me vist ka ei valda seda, vaid oleme selle vaimse terviku andnud valitseda ja juhtida struktuurilistele üksustele. Meile on jäänud oma igapäevaelatise teenimise ja üldstruktuuri ülevälpidamise vaev. Kui igav.

Kas totalitaarse perioodi avalikes tekstides praktiseeritud kohustuslik võimu ja partei tsiteerimine on mõjutanud ka täna-

päeva Eesti tsiteerimispraktikaid, et need on nõrgad? Pole tekkinud traditsiooni analüüsida tõlgendusprotsesse ja liikuda tsiteerimisega protsesside süsteemsel analüüsimisel, pole ka kujunenud tugevaid kultuurianalüütilisi kette ega metaanalüüside tasandit. Tsiteerimine tähendab valikute tegemist; võib-olla on (vabade) valikukohustuste fookus nihkunud ja olulised protsessid toimuvad mujal. Tekstiprotsessid pole enam nii tähtsad kui totalitaarsüsteemis.

Tsiteerimispraktikate katkestuste ajaga kaasnev teine probleem on suutmatus väärtustada oma ümbrust, näha nooremaid tärkajaid. See on täiesti tunnuslik Eesti probleem ja erineb põhimõtteliselt olukorrast Soomes, kus kultuuri ja teadust käsitletakse ühisväljana, kuhu panused on oodatud ja kolleegide tähelepanu poolt ergutatud. Soome näitel näeme sedagi, et mida kaugemale ajas nihkub kultuuriideaalide tsiteerimise dominant, seda intensiivsem ja mitmekesisem on kultuuriline tõlgendusväli.

Ent kas saame end üldse soomlastega võrrelda? Võib-olla on pikk tsiteerimisperiood, kauged tsiteeritavad stabiilse kultuuri tunnus? Siiski – stabiilsuse liin on ka meie kultuurile igal juhul oluline.

Eestis jätkuvad domineerimise ja kehtestamise mängud, selliselt käituvad kolleegid ei taju, et nende suhestumine ka kultuuri on mõttetult totalitaristlik ja autoritaarne; et nende roll ei peaks olema mitte lõputu tunnustusootus, vaid tunnustamine-tsiteerimine, kolleegide väljale toomine ja toetamine. Miks mitte teha seda rõõmsalt ja ootusküllaselt? Eestis käiks kui põlvkondade sõda, vist on selle taustaks seesama stalinistlik lapsepõlv, liigne harjumine kohustuslike normatiivsete poliittsitaatide kitsendava maailmaga ja sellest johtuvalt suutmatus toimida kultuuriväljal avatult. Seega pole harjutud pidama kaasinimest tähtsaks ja tsiteerimisväärsaks – tsiteerida on tulnud kaugel ja kõrgel olevaid võimuhierarhia tippe.

Võib-olla ongi see poliittsitaatide olukorra otsustav lõpp tekitanud tsitaadisüsteemides üldise segaduse ja tsitaadiotsustes peataoleku? Kui poliitiline tsiteerimiskohustus lõppes, lõppes tsiteerimisvajadus. Võib-olla on tekkinud allergia igasuguse tsiteerimise vastu? Võib-olla ollakse tõesti sedavõrd tegemises määratlemise ja

kehtestamisega, et kaasteeliste tajumine ja tegus huvi kujundada ühisvälja on nõrgenenud? Kogemuste sõnastamise ja tsiteerimise, üldise refleksiivsuse nappus on üks seletusi, miks senini pole sündinud sisulist arutlust Eesti protsesside üle.

TSITAAT KUI STABIILSUSE JA MUUTUSE MÄRK

Tsitaat on kui kolmnurk, mille haarad on *stabiilsus*, *muutumine* ja *põhiväärtused*. Tsitaadi üks paradoks on see, et ka siis, kui tsitaat justkui ei kanna mitte mingit erilist “väärtust” ega ole vähimatki positiivne ega eeskujulik, suhestub ta põhiväärtustega ning stabiilsus- ja muutusprotsessidega, sest aktualiseerib nende dimensioonide olemasolu. Et tsiteerimine aktualiseerib põhiväärtuste dimensiooni, on ta toimuvate protsesside suhtes ka implitsiitselt hinnanguline ja protsesside tähendusi kriitiliselt kompav. Võiksime persooni tasandil isegi üldistada: oled see, keda tsiteerid.

Üldisemalt kompab tsitaat kriitiliselt mineviku-tuleviku seoseid ja ka loob neid. Tsiteerimine ja arutlemine on põhiväärtuste kandmise, kultuuri ja mõtlemise stabiilsuse märk. Seda stabiilsem on keskkond, mida rahulikumalt võime liikuda eri ajastute mõtlejate ja mõtete vahel, kartmata, et nende mõtted meie praegusesse aeg “ei sobi”, “on vaenulikud” või toovad esile midagi, mida on vaja varjata. Kartmata võime arutada erinevaid kogemusi eri aegadest, ilma et peaksime kartma mõtlemise tagajärgede pärast.

Ootame uusi tsiteerijaid, uute perspektiivide avajaid.

KIRJANDUS

- Barthes, Roland 2002. Autori surm. Barthes, Roland. *Autori surm: Valik kirjandusteoreetilisi esseid*. Avatud Eesti raamat. Tallinn: Varrak, lk 117–125.
- Bourdieu, Pierre 1993. *The Field of Cultural Production: Essays on Art and Literature*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, Pierre 1994. *Language and Symbolic Power*. Oxford: Polity Press.

- Habermas, Jürgen 2001. *Avalikkuse struktuurimuutus: Uurimused ühest kodanikuühiskonna kategooriast: Eessõnaga 1990. aasta uusväljaandele*. Avatud Eesti raamat. Tallinn. Kunst.
- Gerbner, George 1969. Towards 'Cultural Indicators': The Analysis of Mass Mediated Public Message Systems. Grebner, George & Holsti, Ole R. & Krippendorff, Klaus & Paisley, William J. & Stone, Phillip (toim). *Analysis of Communication Content: Developments in Scientific Theories and Computer Techniques*. New York: John Wiley & Sons, lk 123–132.
- Jõgi, Mall (koost) & Rattus, Ilmar & Tarmak, Mart (toim) 1988. *Eesti NSV loominguiliste liitude juhutuste ühispleenum, 1.–2. aprill 1988: Materjalid*. Tallinn: Eesti Raamat.
- Kallas, Siim & Made, Tiit & Savisaar, Edgar & Titma, Mikk 1987. Ettepanek: Kogu Eesti täielikule isemajandamisele. *Edasi*, 26. september.
- Kõiv, Sigrid 2006. Tark ei torma reisima. *Postimees*, 7. detsember (<http://www.postimees.ee/071206/esileht/arvamus/232882.php> – 19. september 2007).
- Kõnno, Andres & Lõhmus, Maarja 2007. Modelling Changes in Media Structures and Roles: Practices of Estonia 1940–2000. *8th Annual Conference European Sociological Association "Conflict, Citizenship and Civil Society": Glasgow, 3rd–6th September, 2007: Abstract Booklet*. Glasgow: European Sociological Association, lk 258 (<http://www.esa8thconference.com/fileuploads/ESAAbstractBooklet.pdf> – 19. september 2007).
- Lotman 1981 = Лотман, Юрий М. Текст в тексте. Лотман, Юрий М. (toim). *Текст в тексте*. Ученые записки Тартуского государственного университета = Tartu Ülikoolid toimetised 567. Труды по знаковым системам = Tööd semiootika alalt 14. Тарту: Тартуский государственный университет, lk 3–17.
- Lõhmus, Maarja 1999. *Toimetamine: kas looming või tsensuur*. Meediaraamat. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Lõhmus, Maarja 2002. *Transformation of Public Text in Totalitarian System: Sociosemiotical Analysis of the Soviet Censorship Practices in Estonian Radio in the 1980s*. Turun Yliopiston julkaisu = Annales Universitatis Turkuensis: Sarja B, Humaniora 248. Turku: Turun Yliopisto.
- Nieminen, Hannu 2006. *On the Formation of the National Public Sphere* (<http://www.valt.helsinki.fi/comm/fi/english/WP1.pdf> – 19. september 2007).
- Ruutsoo, Rein 2000. Sotsiaalteaduste võimalused: demokraatia diskursus ja diskursiivne demokraatia annekteeritud Eestis. Ruus, Viive-Riina (koost). *Kõnelev ja kõneldav inimene: Eesti erinevate eluvaldkondade diskursuses: Artiklite kogumik*. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikooli Kirjastus, lk 24–62.
- Snellman 200 = V. J. Snellman 200: *Snellman 200-vuotta-juhlahankkeen verkko-sivusto* (<http://www.snellman200.fi> – 19. september 2007).
- Vassil, Kristjan 2007. *Allikate ja autorite muutumisi 1940–2005. Analüütiline uurimus ainekursusel "Meedia semiootika"*. Käsikiri. Tartu Ülikool, ajakirjanaduse ja kommunikatsiooni osakond.
- Voloshinov, Valentin N. 1986. *Marxism and the Philosophy of Language*. Cambridge (Massachusetts): Harvard University Press.

Summary

QUOTATION AS AN INTENSIFIER OF THE CULTURAL FIELD

This article is about the roles of quotation in the society and culture and it presents the dimensions and functions of the quotation. Those functions and dimensions are the following: actualization and relativisation of quoted persons; actualization and correlation of socio-cultural spaces; actualization of practices and memory; instrument for definition and of creation of significance; instrument for structuration, systematisation (including analysis and correlation) and constructivism; instrument for reflexivity and memory; instrument for correlating processes; instrument for hierarchisation of phenomena; instrument for evaluation (of ideas), instrument for estimations and relationisation of the quoter (emerging/reducing of significance) through the quotation. Quotation is a creation of the connection between main values, stability and changes, and a means for directing socio-political processes. The analysis confirms that the selection of quotations is one of the important methods of directing the public text. The materials analysed are Estonian journalistic texts from years 1940–2005.

In the initial threads of Estonian culture there is plenty of public discussion, transmission and quotation of ideas. Estonian culture and the general public have been closely related from the beginning. The main ideas of the existence have been expressed as quotations, including quotations Jakob Hurt, Carl Robert Jakobson, Friedrich Reinhold Kreutzwald and Johann Voldemar Jannsen, which form the foundation of Estonian culture. In Finland, the neighbouring country, cultural quotations are regarded as important even today probably owing to a reason of not having a period of the loss of independence and of interruption of the culture. For example, it is common that the leaders of Finland quote their own culture and they regard keeping their cultural basis alive as an obligation. The period of opposition between the culture and politics in Estonia is officially over. It used to mean that party functionaries and authorities had to attack the local cultural idea in order to create space and channel for texts and ideas of totalitarian power. Estonia is again independent in its decisions and it means that the cultural back-

ground should come to be esteemed again, although I have never heard Siim Kallas, Edgar Savisaar, Andrus Ansip, or others quoting, for example, Carl Robert Jakobson, Jakob Hurt or Johann Voltemar Jannsen, or perhaps have simply missed it.

Quotation is a renaming of something that has previously been said or written (in public), reviving (referring) it in public (text) in another context (another time, another place) which is accompanied by the actualisation of different contexts of the quotation and evolution of additional significances. Quotation is like a triangle with sides of *stability*, *change* and *main values*. One paradox of the quotation is that even when the quotation does not convey any special value and it is not anything positive or exemplary, it still gets related to the main values and processes of stability and change because it actualises the existence of those dimensions. As the quotation actualises the dimension of the main values, it is also implicitly evaluative towards the processes, and critical about the significance of the processes. It can even be generalised on the personal level: you are whom you quote.

Quotation is generally critical towards the relations of the past and future, but it also creates them. Quotation and discussion are the signs of transmission of the main values, culture and stability of thinking. The more stable an environment is, the more easily we can move between thinkers of different eras and different ideas without a fear that those ideas are “unacceptable in the present era”, “hostile” or revealing something that must be hidden. We can discuss different experiences from different eras without a fear for the consequences of thinking. We rather hope that the quotation creates new perspectives and extends our time and space.